

BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING PEDAGOGIK MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY-METODIK ASOSLARI

A.R.Nurullayev¹ 

Mas'ul muallif: Nurullayev Abduhamid Ro'zimboyevich, Buxoro davlat pedagogika instituti "Jismoniy tarbiya va sport" kafedrası professori.

e-mail:
nurullayevabduhamid@buxdpi.uz

Received: 12 Oktabr 2026
Accepted: 17 Oktabr 2026
Published: 22 Oktabr 2026

Copyright: © 2026 by the author(s). Licensee Buxoro xalqaro universiteti ilmiy axborotnomasi.

Iqtibos uchun: Nurullayev, A. R. BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING PEDAGOGIK MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY-METODIK ASOSLARI / A. R. Nurullayev // Buxoro xalqaro universiteti ilmiy axborotnomasi. — 2026. — T. 10, № 2. — B. 152–156.

1. Buxoro davlat pedagogika instituti "Jismoniy tarbiya va sport" kafedrası professori

Annotatsiya. Maqolada bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik madaniyatini shakllantirishning nazariy-metodik asoslari tahlil etilgan. Pedagogik madaniyatning bo'lajak pedagogning kasbiy kompetentligi, pedagogik mahorati, kommunikativ qobiliyati, axloqiy-estetik fazilatları hamda ta'lim jarayonini samarali tashkil etish ko'nikmalarini rivojlantirishdagi ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, oliy ta'lim jarayonida bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik madaniyatini shakllantirishning mazmuni, tamoyillari, pedagogik shart-sharoitlari va metodik yondashuvlari ochib berilgan. Tadqiqotda shaxsga yo'naltirilgan, kompetensiyaviy, faoliyatga yo'naltirilgan va tizimli yondashuvlarning pedagogik madaniyatni rivojlantirishdagi imkoniyatlari asoslangan.

Kalit so'zlar: bo'lajak o'qituvchi, pedagogik madaniyat, kasbiy kompetentlik, pedagogik mahorat, pedagogik faoliyat, pedagogik muloqot, pedagogik refleksiya, kasbiy qadriyatlar, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, kompetensiyaviy yondashuv, metodik asoslar.

ТЕОРЕТИЧЕСКИ-МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ

Аннотация. В статье анализируются теоретические и методические основы формирования педагогической культуры будущих учителей. Подчеркивается важность педагогической культуры в развитии профессиональной компетентности, педагогических навыков, коммуникативных способностей, морально-эстетических качеств будущего учителя, а также навыков эффективной организации учебного процесса. Раскрываются также содержание, принципы, педагогические условия и методические подходы к формированию педагогической культуры будущих учителей в процессе высшего образования. Исследование основано на возможностях лично-ориентированного, компетентностно-ориентированного, деятельностно-ориентированного и системного подходов к развитию педагогической культуры.

Ключевые слова: будущий учитель, педагогическая культура, профессиональная компетентность, педагогические навыки, педагогическая деятельность, педагогический диалог, педагогическая рефлексия, профессиональные ценности, лично-ориентированное образование, компетентностный подход, методологические основы.

THEORETICAL-METHODICAL BASIS OF FORMING THE PEDAGOGICAL CULTURE OF FUTURE TEACHERS

Abstract. The article analyzes the theoretical and methodological foundations of forming the pedagogical culture of future teachers. The importance of pedagogical culture in developing the professional competence, pedagogical skills, communicative abilities, moral and aesthetic qualities of a future teacher, as well as the skills of effectively organizing the educational process is highlighted. The content, principles, pedagogical conditions and methodological approaches to forming the pedagogical culture of future teachers in the process of higher education are also revealed. The study is based on the possibilities of person-oriented, competency-based, activity-oriented and systematic approaches in developing pedagogical culture.

Keywords: future teacher, pedagogical culture, professional competence, pedagogical skills, pedagogical activity, pedagogical dialogue, pedagogical reflection, professional values, person-centered education, competency-based approach, methodological foundations.

Kirish. Bugungi kunda ta'lim tizimida yuz berayotgan tub o'zgarishlar, globallashuv jarayonlari va pedagogik faoliyatga qo'yilayotgan yangi talablar bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy jihatdan tayyorlash mazmunini takomillashtirishni taqozo etmoqda. Zamonaviy o'qituvchi nafaqat chuqur nazariy bilim va metodik tayyorgarlikka, balki yuksak pedagogik madaniyat, rivojlangan kommunikativ kompetensiya, kasbiy mas'uliyat, pedagogik etika va refleksiv ko'nikmalarga ham ega bo'lishi zarur. Shu jihatdan bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik madaniyatini shakllantirish oliy pedagogik ta'limning muhim vazifalaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Pedagogik madaniyat o'qituvchining kasbiy faoliyatini

mazmunli va samarali tashkil etishida muhim o'rin tutib, uning bilim, ko'nikma va malakalari bilan bir qatorda kasbiy qadriyatlarini, pedagogik odobi, muloqot madaniyati, ijodiy yondashuvi hamda o'z faoliyatini tahlil qilish va takomillashtirish qobiliyatini o'zida mujassamlashtiradi. Ayniqsa, bo'lajak o'qituvchilarda mazkur sifatlarini talabalik davridan boshlab izchil rivojlantirish ularning kelgusidagi pedagogik faoliyat samaradorligini ta'minlovchi muhim omillardan biridir. O'qituvchi zamonaviy ta'lim tizimida nafaqat o'quv jarayonining ishtirokchisi, balki pedagog, murabbiy, sog'lom turmush tarzining tashabbuskori, talabalarning jismoniy, ma'naviy va axloqiy kamolotiga to'g'ridan-to'g'ri ta'sir ko'rsatuvchi shaxs sifatida namoyon bo'ladi. Shu ma'noda, o'qituvchining shaxsiy salohiyati, kasbiy tafakkuri, kommunikativ madaniyati hamda intellektual darajasi talabalarning jismoniy tarbiya faniga munosabatini belgilovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Akmeologik nuqtayi nazardan qaralganda, bunday o'qituvchini tayyorlash jarayoni shaxsning o'zini anglash, kasbiy o'sish va shaxsiy rivojlanish jarayonlari bilan uzviy bog'liqdir. Bo'lajak o'qituvchining kasbiy madaniyati keng qamrovli kategoriya bo'lib, u shaxsning umumiy madaniy saviyasi, mehnat va kommunikativ madaniyati, kasbiy etikasiga amal qilishi, pedagogik muhitda ilg'or yondashuvlarni qo'llashi orqali namoyon bo'ladi. Kasbiy madaniyat o'qituvchining o'z faoliyatida imkoniyatlarini ro'yobga chiqarish, kasbiy kuchlarini safarbar etish, pedagogik vazifalarni samarali bajarish jarayonini tashkil etadi. Olimlarning ta'rifiga ko'ra, pedagogik madaniyat — bu ijtimoiy-pedagogik va ilmiy-metodik tajribaning avlodidan-avlodga uzatilishi hamda shaxsning ushbu tajribani o'zlashtirib, qayta ishlab, amaliyotga tatbiq etish qobiliyatidir. Ayniqsa pedagogik madaniyatni shakllantirish pedagoglar, murabbiylar, ota-onalar, jamoadoshlar, sport muhitining o'zi va maktab ijtimoiy psixologik muhiti bilan o'zaro ta'sirda amalga oshadi. Shuning uchun mazkur jarayonni akmeologik yondashuv asosida tahlil qilish diagnostika vositalarini ishlab chiqish va takomillashtirishning nazariy zaruratini yuzaga keltiradi. Mamlakatimizda olib borilayotgan ta'lim islohotlari – Milliy o'quv dasturlarining qabul qilinishi, kredit-modul tizimining joriy etilishi, qolaversa pedagogika sohasida o'quv jarayonining amaliyot nilan bog'lanishi, kompetensiyaga asoslangan yondashuvning kuchayishi – o'qituvchi tayyorlash jarayoniga tub o'zgarishlar kiritmoqda. Biroq amaliy kuzatuvlar shuni ko'rsatadiki, pedagogika yo'nalishidagi talabalarda pedagogik refleksiya, baholash madaniyati, axloqiy-estetik qarashlar, metodik tanlov qilish ko'nikmalari yetarli darajada shakllanmagan. Bu esa diagnostika jarayonini tizimli yo'lga qo'yish va kasbiy madaniyatni rivojlantirish mexanizmlarini takomillashtirish zaruriyatini keltirib chiqaradi.

Ilmiy adabiyotlarda bo'lajak o'qituvchining kasbiy madaniyatini rivojlantirish bo'yicha ikki asosiy yondashuv shakllangan:

Birinchi yo'nalish – gumanistik yondashuv bo'lib, A.Jo'rayev, G.To'xliyeva, B.Jo'rayev, Z.A'zamova, M.To'ychiyev va D.Jo'rayev kabi olimlarning tadqiqotlarida aks etadi. Unga ko'ra, jismoniy tarbiya o'qituvchisining kasbiy shakllanishi shaxsning ma'naviy-axloqiy fazilatlarini, ijtimoiy mas'uliyati, o'z kasbiga bo'lgan ichki motivatsiyasi bilan bog'liq holda qaraladi. Bu yondashuv o'qituvchini shunchaki bilim beruvchi emas, balki tarbiyaviy jarayonning subyekti sifatida talqin etadi.

Ikkinchi yondashuvda esa G.R.Qurbonov, N.H.Safarova, S.N.Nishonova kabi olimlar kasbiy tayyorgarlikni kasbiy madaniyat, pedagogik texnologiyalarni qo'llash ko'nikmalari hamda kasbiy kompetensiyalarni bosqichma-bosqich shakllantirish mexanizmlari orqali talqin qiladilar. Ularning fikricha, bo'lajak o'qituvchining tayyorgarlik jarayonini faqat bilimlar majmui emas, balki kompetensiyalar integratsiyasi, refleksiv tahlil, o'z-o'zini baholash, pedagogik vaziyatlarni modellastrirish kabi texnologik jarayonlar bilan uyg'unlashtirish zarur.

Bu yondashuvning mohiyati shundan iboratki, jismoniy tarbiya o'qituvchisining kasbiy madaniyati nafaqat uning ijtimoiy-pedagogik qarashlari yoki shaxsiy sifatlarini bilan belgilanadi, balki uning kasbiy faoliyatda qo'llay oladigan psixotexnologiyalari, pedagogik boshqaruv kompetensiyalari, kommunikativ madaniyati, diagnostik tahlil ko'nikmalari, motivatsion yetukligi bilan ham belgilanadi. Mazkur qarash akmeologik yondashuvning "shaxs – faoliyat – rivojlanish" uchligiga tayanib, pedagogik madaniyatni diagnostika qilishning funksional modelini yaratishga imkon beradi.

Shu o'rinda, nazariy manbalar tahlili, xorijiy va mahalliy tadqiqotlar, shuningdek, kasbiy faoliyatning akmeologik modellarini o'rganish asosida bo'lajak o'qituvchining "Kompetensiyalar xaritasi" ishlab chiqildi. Ushbu xarita globalashuv davri ta'lim siyosati, kompetensiyaviy yondashuv, akmeologik tamoyillar hamda jismoniy tarbiya pedagogikasining ilmiy metodologiyasiga tayanadi.

Bo'lajak o'qituvchining "Kompetensiyalar xaritasi"

Kompetensiya turi	Mazmuni
Pedagogik-adaptivlik	Ta'lim-tarbiya jarayonidagi yangi pedagogik vaziyatlarga tez va samarali moslasha olish, metodlarni sharoitga qarab transformatsiya qilish, talabalarning ehtiyojlari va shaxsiy xususiyatlarini inobatga olib o'qitish jarayonini boshqarish qobiliyati.
Ijodiy-nativlik	Pedagogik faoliyatda kreativ yechimlar topish, qiyin vaziyatlarda emosional barqarorlikni saqlash, stressli holatlarda ijodkorlik bilan muammo yechish va pedagogik innovatsiyalar yaratish qobiliyati.
Mantiqiy-konstruktiv	O'quv jarayonida fakt va dalillarni mantiqiy tahlil qilish, asosli xulosalar chiqarish, muammolarga tizimli yondashish hamda yangi bilimlarni konstruktiv tarzda qo'llash va integratsiya qilish malakasi.
Akmeologik-liderlik	Shaxsiy va kasbiy rivojlanishda eng yuqori bosqichga intilish, jamoani pedagogik maqsadlarga yo'naltirish, motivatsion ta'sir ko'rsatish, innovatsion qarorlar qabul qilish va ta'limiy muhitda yetakchilik qilish salohiyati.

Bo'lajak o'qituvchining pedagogik tayyorgarligi faqat alohida malakalar yig'indisi emas, balki nazariy bilimlar, tahliliy fikrlash, ijodiy yondashuv, refleksiv salohiyat va global kompetensiyalarning o'zaro integratsiyasiga tayanadi. Pedagogning shaxsiy-professional rivojlanishi aynan ana shu kompetensiyalar uyg'unligini ta'minlash orqali namoyon bo'ladi. Bu holat akmeologik yondashuvning asosiy tamoyillaridan biri — "shaxsning eng yuqori rivojlanish cho'qqisiga yo'naltirilgan faoliyat"ni qo'llab-quvvatlaydi.

Shuni alohida ta'kidlash lozimki, jismoniy tarbiya o'qituvchisining pedagogik tayyorligini kasbiy-pedagogik madaniyat nuqtayi nazaridan kompleks diagnostika qiluvchi ilmiy izlanishlar hanuzgacha yetarli emas. Mavjud tadqiqotlarning ko'pchiligi jismoniy tayyorgarlik, metodik ko'nikmalar yoki alohida kompetensiyalarni o'rganishga qaratilgan bo'lib, pedagogik madaniyatning ichki mexanizmlari, akmeologik rivojlanish resurslari, refleksiv jarayonlar, shaxsiy-professional o'sish dinamikasi to'liq yoritilmagan. Shu sababli, zamonaviy ta'limdagi o'zgarishlar fonida bo'lajak o'qituvchining pedagogik madaniyatini akmeologik yondashuv asosida tahlil qilish, diagnostika qilish va takomillashtirish sharoitlarini aniqlash dolzarb ilmiy vazifa sifatida qaralmoqda.

Hozirgi davrgacha olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, jismoniy tarbiya yo'nalishida ta'lim olayotgan talabalar ko'pincha nazariy jihatdan yetarli salohiyatga ega bo'lsa-da, kasbiy refleksiya, pedagogik muloqot madaniyati, didaktik konstruktorlik, o'quv jarayonini boshqarish ko'nikmalari, shaxsiy axloqiy me'yorlarga amal qilish kabi murakkab kasbiy-pedagogik kompetensiyalarni egallashda qator qiyinchiliklarga duch keladilar. Bu holat esa pedagogik ta'lim jarayonida akmeologik diagnostika vositalarini joriy etishni talab qiladi.

Zamonaviy ta'lim tendensiyalarini pedagogika sohasida talabalar bilan solishtirib tahlil qilganimizda, bo'lajak o'qituvchiga nisbatan kompleks yondashuv zarurligi yaqqol namoyon bo'ladi. Chunki, sport o'qituvchisi — bu faqat mashg'ulotlar tashkilotchisi emas, balki tarbiyachi, psixologik qo'llab-quvvatlovchi, yetakchi shaxs, madaniy tashabbuskor, ijtimoiy kommunikator hamdir. Shu ma'noda, pedagogning shaxsiy madaniyati va kasbiy fazilatlarini uning jismoniy tarbiya jarayonini qanday tashkil etishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

O'qituvchining kasbiy-pedagogik madaniyati deganda, biz uning ma'naviy-axloqiy qadriyatlarini, pedagogik tafakkuri, ijodkorlik salohiyati, kommunikativ madaniyati, kasbiy refleksiya darajasi, metodik mahorati va jismoniy tarbiya jarayonini boshqarish kompetensiyalarining uyg'un tizimini tushunamiz. Ushbu sifatlar jismoniy tarbiya o'qituvchisining talabalar bilan muloqotida, o'quv jarayonini rejalashtirish va modellashtirishda, sog'lom turmush tarzini targ'ib qilishda, shuningdek sportda xavfsizlik, intizom, mas'uliyat kabi fazilatlarni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.

Demak, kasbiy madaniyatni shakllantirishning asosiy yo'nalishlari va tarkibiy qismlarini aniqlash, bo'lajak o'qituvchini globallashtirish davri ta'lim talablariga mos ravishda tayyorlashning strategik-didaktik asoslarini belgilashga yordam beradi. Mazkur asoslar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- shaxsiy-akmeologik rivojlanish resurslarini aniqlash;
- pedagogik madaniyat diagnostikasi mezonlarini ishlab chiqish;
- jismoniy tarbiya pedagogikasini kompetensiyaviy model asosida takomillashtirish;
- metodik va texnologik tayyorgarlikni zamonaviy sport fanlari bilan uyg'unlashtirish;
- jamoadagi muloqot va liderlik kompetensiyalarini rivojlantirish;
- talaba shaxsini rivojlantirishga qaratilgan innovatsion yondashuvlarni joriy etish.

Ushbu fikrlar asosida bo'lajak o'qituvchining kasbiy-pedagogik madaniyatini rivojlantirishning integrativ komponenti tasvirlanadi.

Bo'lajak o'qituvchining kasbiy-pedagogik madaniyatini rivojlantirishning integrativ komponenti

Tuzulmaning komponenti	Mazmuni (ilmiy tavsifi)	Asosiy ko'rsatkichlar (indikatorlar)	Natija (akmeologik rivojlanish)
1. Aksiologik komponent (qadriyatlar bloki)	Jismoniy tarbiya o'qituvchisining kasbga bo'lgan ma'naviy-axloqiy munosabati, sog'lom turmush tarzi qadriyatlarini qabul qilishi, talaba shaxsiga hurmat bilan yondashish tamoyili.	– axloqiy pozitsiya barqarorligi – sog'lom turmush tarzini shaxsiy namuna orqali targ'ib qilish – professional mas'uliyat va intizom	Kasbiy faoliyatga axloqiy yondashuvning mustahkamlanishi, talabalar uchun shaxsiy namuna bo'la olish darajasining oshishi
2. Motivatsion-irodaviy komponent	O'qituvchi kasbiy faoliyatga nisbatan ichki motivlar tizimi, sportga qiziqish, pedagogik faoliyatga irodaviy tayyorlik, yangilikka ochiqlik.	– kasbiy o'sishga ichki ehtiyoj – sport faoliyatiga qiziqish – ilmiy yangiliklarni qabul qilishga tayyorlik	O'zini rivojlantirishga muntazam intiluvchi, motivatsiyasi barqaror pedagog shaxsining shakllanishi
3. Kognitiv-nazariy komponent	Jismoniy tarbiya nazariyasi, sport pedagogikasi, anatomiya, fiziologiya, akmeologiya, psixologiya, pedagogika bo'yicha chuqur nazariy bilimlar majmui.	– fanlararo bilimlar integratsiyasi – zamonaviy ta'lim texnologiyalarini bilish – sport turlari bo'yicha kompetensiya	Nazariy bilimlarni amaliy faoliyatga tatbiq eta oladigan ilmiy savodxon pedagog shakllanishi
4. Amaliy-metodik komponent	Mashg'ulotlar rejasini tuzish, sport texnikasi va taktikasi, xavfsizlik qoidalari, yuklama me'yorlari, dars konstruksiyasi bo'yicha amaliy mahorat.	– dars loyihalash kompetensiyasi – mashg'ulotlarni metodik tashkil etish – sport texnikasini to'g'ri ko'rsatish malakasi	Talaba sog'ligini ta'minlagan holda samarali mashg'ulot o'tkaza oladigan o'qituvchining shakllanishi
5. Kommunikativ komponent	Talaba, ota-ona, murabbiylar, hamkasblar bilan samarali muloqot, jamoani boshqarish	– muloqot madaniyati – jamoani boshqarish malakasi – konfliktlarni konstruktiv hal qilish	Liderlik fazilatlarini rivojlangan, sport jamoasini boshqara oladigan pedagog

Tuzilmaning komponenti	Mazmuni (ilmiy tavsifi)	Asosiy ko'rsatkichlar (indikatorlar)	Natija (akmeologik rivojlanish)
	ko'nikmalari, pedagogik kommunikativ madaniyat.		
6. Refleksiv-analitik komponent	O'z pedagogik faoliyatini tahlil qilish, xatolarni aniqlash, dars samaradorligini baholash, akmeologik refleksiya jarayonini yuritish.	– o'z faoliyatini tahlil qilish qobiliyati – refleksiv kundalik yuritish – o'qitish natijalarini baholash savodxonligi	O'z pedagogik tajribasini takomillashtira oladigan refleksiv pedagog shaxsi
7. Innovatsion-texnologik komponent	Raqamli texnologiyalar, sport trenajyorlari, zamonaviy diagnostika tizimlari, AKT vositalaridan foydalanish.	– AKT bilan ishlash – sportda raqamli monitoring – onlayn ta'lim platformalaridan foydalanish	Innovatsion sport-pedagogik texnologiyalarni qo'llay oladigan zamonaviy o'qituvchi
8. Akmeologik o'sish komponenti (yakuniy blok)	Shaxsning kasbiy yetuklik cho'qqisiga erishish uchun o'z-o'zini rivojlantirish, potensialni maksimal ochish, professional mukammallik sari intilish.	– akmeologik salohiyat – uzluksiz o'z ustida ishlash – professional o'sish strategiyasiga ega bo'lish	Kasbiy mukammallikka intiluvchi, yetuk va raqobatbardosh jismoniy tarbiya o'qituvchisi

Bo'lajak o'qituvchining pedagogik madaniyatini shakllantirish jarayoni, avvalo, uning mavjud salohiyati, kasbiy ehtiyojlari va rivojlanish darajasini ilmiy diagnostika qilishdan boshlanadi. Akmeologik yondashuvga ko'ra, diagnostika — bu shaxsning kasbiy yetuklikka erishish yo'lida zarur bo'lgan kompetensiyalarni aniqlash va ularni rivojlantirish strategiyasini belgilash imkonini beruvchi tizimli jarayon. Bo'lajak o'qituvchining pedagogik madaniyatini diagnostika qilish quyidagi bosqichlarda amalga oshiriladi

1-bosqich. Boshlang'ich tahlil va shaxsiy ehtiyojlarni aniqlash. Jarayonning boshlang'ich bosqichida talabanning mavjud bilimlari, jismoniy tarbiya bo'yicha nazariy tayyorgarligi, pedagogik qobiliyatlari, kommunikativ va refleksiv ko'nikmalari aniqlanadi. Bu bosqichda refleksiv-motivatsion, kompetensiyaviy tahlil, akmeologik diagnostika metodlari qo'llanadi. Natijada, har bir talaba uchun individual rivojlanish trayektoriyasi belgilanadi.

2-bosqich. Nazariy-akmeologik tayyorlov. Ikkinchi bosqichda talabalarga jismoniy tarbiya pedagogikasi, sport psixologiyasi, didaktika, pedagogik texnologiyalar, shuningdek akmeologiyaning kasbiy o'sish haqidagi nazariyalari chuqur o'rgatiladi. Chunki, bo'lajak mutaxassisning kasbiy yetukligi uning faoliyatga ongli munosabati va amaliy harakatlari bilan belgilanadi. Shuning uchun nazariy tayyorgarlik talabanning kasbiy refleksiyasi va kelajak faoliyatini ongli ravishda tashkil qilishga zamin yaratadi.

3-bosqich. Amaliyotga yaqin sharoitlarda kompetensiyalarni rivojlantirish. Ushbu bosqichda talabalar o'zlarini real o'qituvchilik vaziyatida sinab ko'radilar. Dars loyihalash, sport mashg'ulotlarini modellashtirish, rolli o'yinlar, case-study, simulyatsiya kabi metodlar qo'llanadi. Bilim, malaka va ko'nikmalar asosida faoliyatning indikativ tomonini shakllantirish jarayonida mustahkamlanadi. Shu bois bu bosqich talabalarining amaliy moslashuvchanligi, pedagogik vaziyatlarda ijodiy yechim topish qobiliyatini rivojlantiradi.

4-bosqich. Milliy pedagogik tajriba va zamonaviy texnologiyalar integratsiyasi. Bo'lajak o'qituvchida pedagogik madaniyatni mustahkamlashda milliy sport an'analari, xalq pedagogikasi va zamonaviy innovatsion texnologiyalarning uyg'unlashuvi muhim ahamiyatga ega. Bu jarayon etno-madaniy, aksialogik, innovatsion-didaktik yondashuvlar asosida amalga oshiriladi. Natijada, talabanning pedagogik madaniyati milliy qadriyatlarga tayangan, shu bilan birga zamonaviy pedagogik jarayonlarga moslashuvchan bo'ladi.

5-bosqich. Akmeologik-liderlik ko'nikmalarini shakllantirish. Jismoniy tarbiya o'qituvchisi talabalar jamoasini boshqaruvchi, sog'lom turmush tarzini targ'ib etuvchi yetakchi shaxsdir. Shu sababli bu bosqichda talabalar jamoaviy sport loyihalarida, klub faoliyatlarida, tashkiliy-rahbarlik mashg'ulotlarida ishtirok etadilar. Bu akmeologik liderlik, tashabbuskorlik, boshqaruvchanlik, kommunikativ yetuklik kabi sifatlarni rivojlantiradi.

6-bosqich. Refleksiv-akmeologik tahlil va shaxsiy rivojlanish dasturini belgilash. Bo'lajak o'qituvchi o'z amaliyotini, pedagogik qarorlarini, o'zining kuchli va zaif jihatlarini tahlil qilishni o'rganadi. Akmeologik tadqiqotlar refleksiyani kasbiy yetuklikning asosiy omili sifatida e'tirof etadi. Bu bosqichda talaba o'zi uchun shaxsiy professional o'sish strategiyasini ishlab chiqadi.

7-bosqich. Yakuniy diagnostika va kompetensiyalar xaritasi asosida umumlashtirish. Jarayon yakunida bo'lajak o'qituvchi tayyorlagan dars loyihalari, amaliy mashg'ulotlar, refleksiv hisobotlar, shaxsiy portfoliolar asosida umumiy baholash amalga oshiriladi. "Kompetensiyalar xaritasi" orqali nazariy, amaliy, kommunikativ, aksialogik, refleksiv va innovatsion kompetensiyalar darajasi aniqlanadi.

Bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik madaniyatini shakllantirish zamonaviy oliy pedagogik ta'limning muhim vazifalaridan biri bo'lib, uning mazmuni bo'lajak pedagogning kasbiy bilimlari, pedagogik mahorati, kommunikativ kompetensiyasi, kasbiy-axloqiy fazilatlarini, pedagogik tafakkuri va refleksiv qobiliyatlarini rivojlantirish bilan chambarchas bog'liq. Pedagogik madaniyatning yuksak darajada shakllanganligi o'qituvchining ta'lim-tarbiya jarayonini samarali tashkil etishi, o'quvchilar bilan konstruktiv pedagogik munosabat o'rnatishi hamda kasbiy faoliyatida zamonaviy yondashuvlardan samarali foydalanishiga xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik madaniyatini shakllantirishni faqat nazariy bilimlarni egallash bilan cheklab qo'yish yetarli emas. Mazkur jarayonda talabalarining amaliy faoliyati, pedagogik muloqoti, mustaqil va ijodiy fikrlashi, o'z-o'zini baholashi hamda kasbiy faoliyatini refleksiv tahlil qilishi uchun zarur shart-

sharoitlarni yaratish muhim ahamiyatga ega. Shu nuqtayi nazardan, ta'lim jarayonida interfaol metodlar, muammoli vaziyatlar, pedagogik treninglar, amaliy mashg'ulotlar, loyiha faoliyati va refleksiv topshiriqlardan tizimli foydalanish pedagogik madaniyatni rivojlantirishning samarali vositalari sifatida namoyon bo'ladi. Bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik madaniyatini shakllantirishda tizimli, shaxsga yo'naltirilgan, kompetensiyaviy va faoliyatga yo'naltirilgan yondashuvlarning uyg'unligi muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi. Mazkur yondashuvlar talabani individual imkoniyatlarini hisobga olish, uning kasbiy motivatsiyasini kuchaytirish, pedagogik qadriyatlarini rivojlantirish va amaliy kompetensiyalarini takomillashtirish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

Mahkamov U., Tilabova N., Tilaboeva Sh. Pedagogik mahorat. O'quv qo'llanma. – T.: TDTU, 2003. – 88 b.

Mahmudov M.H. Ta'limni didaktik loyihalashning nazariy asoslari. Ped. fan. doktorlik. diss. . . – T., 2003. –342 b.

Ma'murov B.B. Bo'lajak o'qituvchilarda akmeologik yondashuv asosida ta'lim jara'eni loyihalash ko'nikmalarini rivojlantirish. Monografiya.– T.: Fan, 2017. –144 b.

Ma'murov B.B. Bo'lajak o'qituvchilarda akmeologik yondashuv asosida ta'lim jarayonini loyihalash ko'nikmalarini rivojlantirish tizimi. Monografiya.– T.: Fan va texnologiya, 2017.– 128 b.

Mitina L.M. Lichnostnoe i professionalnoe razvitie cheloveka v novyx sotsialnykh usloviyax // Voprosy psixologii. – 1997. –№ 4. – S. 28-38.

Mityayeva A.M. Kompetentnostnaya model mnogourovneвого vysshego obrazovaniya (na materiale formirovaniya uchebno-issledovatel'skoy kompetentnosti bakalavrov i magistrrov). Avtoreferat diss. dok. ped. nauk. -Volgograd, 2007. -43 s.

Monaxov V.M. Proektirovanie i vnedrenie novyx texnologiy obucheniya // Sov. pedagogika. 1990. № 7. – S. 17-22.

Musayev U. Umumiy o'rta ta'lim jarayonini liberallashtirishning tashkiliy pedagogik shart-sharoitlari. Ped. fan. nomz. ilmiy darajasini olish uchun e'zilgan dissertatsiya. - T.: 2004. – 130 b.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

[1] Mahkamov U., Tilabova N., Tilaboeva Sh. Pedagogik mahorat. O'quv qo'llanma. – T.: TDTU, 2003. – 88 b.

[2] Mahmudov M.H. Ta'limni didaktik loyihalashning nazariy asoslari. Ped. fan. doktorlik. diss. . . – T., 2003. –342 b.

[3] Ma'murov B.B. Bo'lajak o'qituvchilarda akmeologik yondashuv asosida ta'lim jara'eni loyihalash ko'nikmalarini rivojlantirish. Monografiya.– T.: Fan, 2017. –144 b.

[4] Ma'murov B.B. Bo'lajak o'qituvchilarda akmeologik yondashuv asosida ta'lim jarayonini loyihalash ko'nikmalarini rivojlantirish tizimi. Monografiya.– T.: Fan va texnologiya, 2017.– 128 b.

[5] Mitina L.M. Lichnostnoe i professionalnoe razvitie cheloveka v novyx sotsialnykh usloviyax // Voprosy psixologii. – 1997. –№ 4. – S. 28-38.

[6] Mityayeva A.M. Kompetentnostnaya model mnogourovneвого vysshego obrazovaniya (na materiale formirovaniya uchebno-issledovatel'skoy kompetentnosti bakalavrov i magistrrov). Avtoreferat diss. dok. ped. nauk. -Volgograd, 2007. -43 s.

[7] Monaxov V.M. Proektirovanie i vnedrenie novyx texnologiy obucheniya // Sov. pedagogika. 1990. № 7. – S. 17-22.

[8] Musayev U. Umumiy o'rta ta'lim jarayonini liberallashtirishning tashkiliy pedagogik shart-sharoitlari. Ped. fan. nomz. ilmiy darajasini olish uchun e'zilgan dissertatsiya. - T.: 2004. – 130 b.

2021